

УДК 332.142.6:502.131.1

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ ОБЛАСТЕЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ**Ярослав Мольчак, Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф.***Луцький національний технічний інститут*

Робота присвячена порівняльній оцінці еколого-економічного стану областей Західного регіону України та наявності конкурентних переваг. Розроблено елементи методики оцінки еколого-економічної конкурентоспроможності регіону та підібрано комплекс показників-індикаторів конкурентного середовища. Проведено аналіз та обчислення індивідуальних та інтегральних індексів окремих показників, що впливають на конкурентоспроможність регіону. Виконано аналіз еколого-економічного стану областей Західного регіону України за період із 2011 по 2015 роки.

Ключові слова: еколого-економічна оцінка, природно-ресурсний потенціал, інтегральний територіальний індекс, рівень конкурентних переваг, динаміка еколого-економічного стану.

Постановка проблеми. Становлення регіонів як самостійних суб'єктів економічних відносин породжує безліч протиріч, подолання яких стає можливим лише шляхом міжрегіональної конкуренції. Водночас, сама конкурентна боротьба між регіонами переноситься в різні сфери їхніх інтересів, починаючи із задоволення повсякденних запитів населення і закінчуючи пошуком та залученням зовнішніх і внутрішніх інвестицій на свою територію. Перемагають у такій конкурентній боротьбі саме ті регіони, конкурентоспроможність яких кількісно та якісно відрізняється від інших.

В сучасних умовах єдиний ряд критеріїв та показників для оцінки стану доквілля в економічних системах чітко не визначений. Усі існуючі методики зводяться до єдиної мети та виводяться шляхом порівняння характеристик різних видів забруднення та їх вплив на нормативні показники. Часто деякі економічні та соціальні фактори не порівнюються, в зв'язку з чим і виникає неточність та необ'єктивність дослідження.

Разом з цим можна зіштовхнутись з проблемою неоднозначності загальної оцінки, так як питання, що стосуються безпеки та екологічних ризиків часто не мають вичерпної відповіді, оскільки контроль та статистика цих критеріїв може бути відсутня в складових одиницях території.

Метою дослідження була комплексна оцінка еколого-економічного стану території Західного регіону України за допомогою сформованої системи показників.

Основні завдання, які були виконані в ході роботи:

- аналіз літературних джерел на тему еколого-економічного стану досліджуваної території;

- збір та аналіз статистичних даних еколого-економічних показників Західного регіону;

- визначення методики оцінки еколого-економічного стану регіону;

- аналіз та обчислення індивідуальних інтегральних індексів окремих критеріїв, що впливають на забезпеченість природними ресурсами та їх стан;

- обчислення групових інтегральних територіальних індексів переваг еколого-економічного стану за підсистемами показників;

- визначення значення загального інтегрального індексу переваг еколого-економічного стану, шляхом зведення інтегральних територіальних індексів.

Необхідність успішного розв'язання теоретичних та практичних питань розроблення інструментарію для оцінки та пропонування певних ефективних заходів у регулюванні конкурентоспроможності регіону, акцентування на екологічній складовій цього процесу з метою формування ефективних господарських та управлінських рішень обумовили актуальність даної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методологічні питання оцінки конкурентоспроможності регіонів та зокрема порівняння еколого-економічного стану територій розглядали у своїх працях: В.Артеменко, В.Безугла, П.Беленький, З.Герасимчук, Л.Ковальська, Б. Данилишин, І.Крючкова, В.Філонич та інші [1-5, 8-9].

Досліджуючи дану проблематику, слід відмітити, що в багатьох дослідженнях перевага надається бальним, як правило, експертним оцінкам конкурентоздатності регіону. Але, як показує практика, експертні бальні оцінки неминуче є значною мірою суб'єктивними, де кожен експерт суб'єктивно підходить до визначення сильних та слабких сторін регіону,

тому не дають точної оцінки рівня конкурентоспроможності регіону.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогодні не склалось єдиного підходу щодо визначення рівня конкурентоспроможності регіону та його оцінки. Крім того, на сьогоднішній день, відсутня саме еколого-економічна оцінка конкурентоспроможності областей Західного регіону України. Враховуючи відсутність єдиного підходу до формування і використання методики оцінки конкурентоспроможності регіону з урахуванням екологічної складової, на основі узагальнення існуючого методичного матеріалу вітчизняних та зарубіжних вчених щодо оцінки і аналізу еколого-економічних засад конкурентоспроможності, пропонуємо власну методику оцінки конкурентоспроможності регіонів.

Виклад основного матеріалу. Досліджуваний регіон займає західну частину країни. До його складу входять Волинська, Рівненська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та Львівська області. Загальна площа становить 96,9 тис км², що становить майже 15% загальної площі країни. Кількість населення перевищує 9,1 млн

чоловік, що становить 19% від загальної кількості. Віддаленість від центральних промислових районів України визначає низький рівень індустріалізації регіону, а близькість до державних кордонів дає можливість співробітництва з країнами Європи. Регіон має значну туристичну та рекреаційну привабливість. Через регіон проходять найважливіші транспортні шляхи, що з'єднують Україну з іншими європейськими державами. Західний регіон України займає провідне місце в економіці країни, адже він виробляє близько 15% промислової та сільськогосподарської продукції [6,7]. Для цих областей характерним є індустріально-аграрний тип господарства. Основними галузями господарства є лісова, деревообробна, целюлозно-паперова, хімічна та нафтохімічна, машинобудівна та металообробна, легка і харчова промисловості. Переважаючою в структурі господарств є машинобудівна та металообробна галузі.

В ході виконання досліджень нами було вибрано 27 показників (індикаторів), які на нашу думку найбільш повно відображають еколого-економічний стан кожної області, які згруповані в 7 блоків та 2 підсистеми (рис. 1).

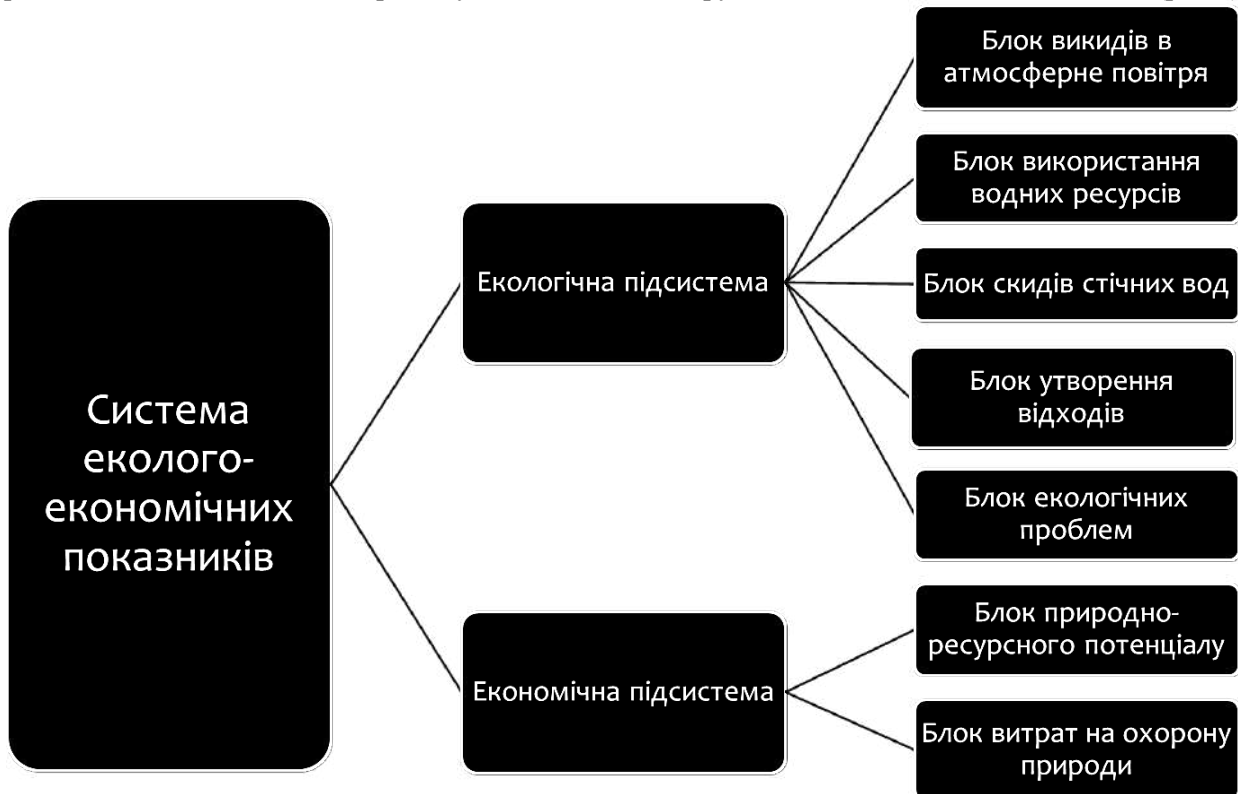

Рис. 1. Система еколого-економічних показників (виконано авторами)

Аналізуючи результати дослідження, було розроблено систему відхилення від середнього значення, де всі області розділились за рівнями конкурентних переваг на 3 групи: нижче середнього (Тернопільська, Рівненська), вище

середнього (Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська) та порівняно високий (Волинська, Чернівецька) (табл. 1).

Таблиця 1
**Порівняльна оцінка тенденції зміни
 переваг еколого-економічного стану
 областей Західного регіону України 2011-15
 рр.(розраховано авторами)**

Область	Інтегральний індекс переваг еколого-економічного стану областей за роками					Інтегральний індекс динаміки
	2011	2012	2013	2014	2015	
Волинська	4,369	5,662	5,328	4,928	5,402	25,69
Чернівецька	4,803	5,045	3,646	4,354	3,421	21,27
Закарпатська	3,579	3,729	3,998	3,609	3,76	18,68
Івано-Франківська	1,805	2,973	3,733	3,299	3,789	15,6
Львівська	2,967	3,044	3,256	3,39	2,503	15,16
Рівненська	3,616	1,823	1,966	2,12	2,384	11,91
Тернопільська	2,542	2,202	2,439	2,365	2,107	11,66

Рівень конкурентних переваг:

$I < 9,276$ порівняно низький;

$9,276 \leq I < 14$ нижчий середнього рівня;

$14 \leq I < 18,724$ вищий середнього рівня;

$I \geq 18,724$ порівняно високий.

Відповідно до отриманих результатів можна сказати, що найкраща еколого-економічна ситуація спостерігається у Волинській області. Там показники як інтегральних індексів за окремими роками, так і цілому найбільші.

В порівнянні з іншими областями Волинь і справді є найбільш екологічно чистою та збалансованою щодо екологічної безпеки. На території області, не дивлячись на чималий виробничо-промисловий комплекс, високий рівень лісистості, значний відсоток заповідності території. Інші області, за нашими розрахунками, мають посереднє значення та відносно непоганий еколого-економічний стан. Проте, Рівненська та Тернопільська області викликають занепокоєння. Їх еколого-економічні характеристики бажали б кращого. Низький інтегральний індекс динаміки може свідчити про слабку само відновлювальну функцію природи, а також про велике антропогенне навантаження, що є причиною збільшення забруднення довкілля.

На такий результат вплинуло нерівномірне антропогенне навантаження, що здійснюється в межах областей, а також неоднакові можливості до відновлення природного середовища. Також важливим фактором впливу на середовище є наявність рекреаційних ресурсів, туристичної діяльності тощо. Як правило, в районах з високим рівнем заповідності антропогенний вплив дещо менший (Волинська, Львівська, Закарпатська).

Згідно розподілу за відхиленням індексу від середнього показника Волинська та Чернівецька область мають порівняно високий рівень, Закарпатська, Івано-Франківська та Львівська – показник вище середнього рівня, а Рівненська та Тернопільська – нижчий середнього. Що відноситься до Тернопільської області, яка є відносним аутсайдером за нашою оцінкою, то низький показник конкурентних переваг пояснюється різким погіршенням стану навколишнього природного середовища. Адже за даними обласного відділу екології за останні 10 років екологічна ситуація в області погіршилась на третину.

На рисунку 2 зображено загальну ситуацію серед областей Західного регіону України. Зеленими відтінками виділено області, в яких еколого-економічна ситуація краща порівняно з рештою областей, а червоним виділено області, стан яких близький до критичного. Також у вигляді графіків зображено динаміку зміни інтегрального індексу за роками в період 2011-2015 рр.

Висновки. Аналіз еколого-економічних переваг Західного регіону України показав, що досліджувана територія володіє в певній мірі усіма еколого-економічними конкурентними перевагами. Для покращення еколого-економічної ситуації в тих областях, які характеризуються несприятливим станом необхідно застосування ряду заходів починаючи із впровадження екологічно-безпечних і ресурсощадних технологій і закінчуючи впорядкування сміттєзвалищ та збільшення площ заповідних територій, ренатуралізації та заліснення порушених і малопродуктивних земель тощо, що природно, вимагає вкладення коштів і інвестицій в природоохоронні програми.

Водночас необхідним є подальший розвиток заповідних територій, особливо в тих природних районах, в яких недостатньо репрезентовані природно-заповідні об'єкти та є усі необхідні для цього ресурси.

Наше дослідження дало можливість зробити ряд висновків та узагальнень, які можуть бути базою для подальшого розвитку системи контролю та управління за використанням природних ресурсів та охорони природи. Воно має теоретично-методичний характер та може застосовуватись на практиці для оцінки сталого екологічного розвитку та поточного еколого-економічного стану.

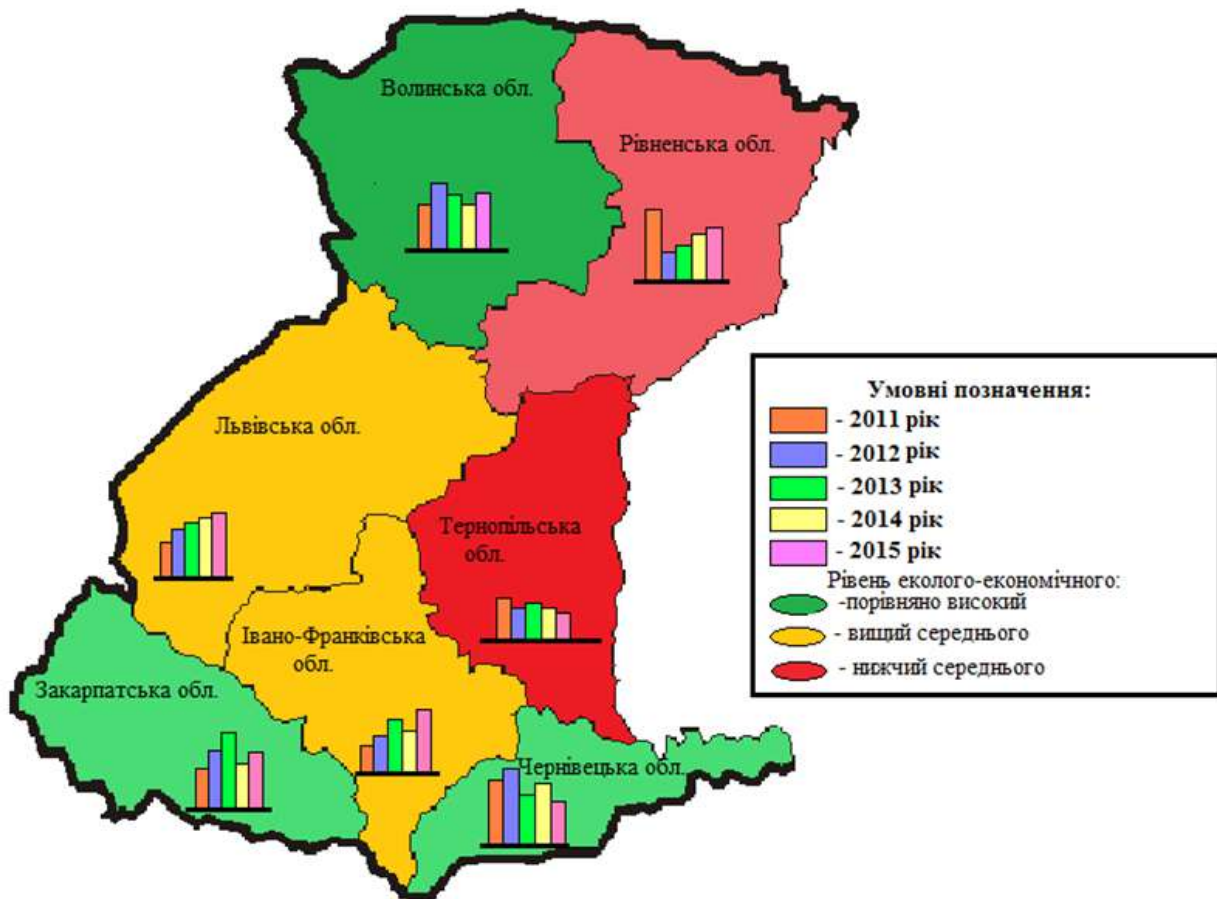

Рис.2 Еколого-економічний стан областей Західного регіону України (побудовано авторами)

References

1. Artemenko V. B. (2006) Indykatory stiykoho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv// Rehional'na ekonomika. 2. 90-97.
2. Bezuhla V.O. (2004) Analiz konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy // Rehional'na ekonomika, 4, 64-68.
3. Byelyen'kyu P. (2007) Doslidzhennya problem konkurentnospromozhnosti // Visnyk NAN Ukrainy, 5, 8-18.
4. Herasymchuk Z.V. (2008) Konkurentospromozhnist' rehionu: teoriya, metodolohiya, praktyka : monohrafiya //.– Luts'k : Nadstyr'ya, – 248.
5. Danylyshyn B. M. (2008) Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku: Monohrafiya.– Donetsk : TOV «Yuho-Vostok, Ltd», 256.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Ekolohichni pasporty rehioniv – Ministerstvo ekolohiyi ta pryrodnykh resursiv Ukrainy. Available at: <https://menr.gov.ua/content/ekologichni-pasporti-regioniv.html>.
8. Kryuchkova I. V. (2007) Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy: stan i perspektyvy pidvyshchennya [Конкуренентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення]. К. Osnova, 488.
9. Filonych V.S. (2007) Chynnyky ta peredumovy formuvannya konkurentnospromozhnosti rehioniv [Чинники та передумови формування конкурентноспроможності регіонів]. К, Nauka, 348.

Мольчак Я.О., Бондарчук С.П., Бондарчук Л.Ф. Сравнительная оценка эколого-экономического состояния областей Западного региона Украины. Рассматривается важность улучшения состояния окружающей среды путем определения адекватной оценки природных условий и уровня антропогенного воздействия в различных регионах Западного региона Украины. Западная Украина отличается низким уровнем индустриализации, значительной туристической и реакционной привлекательностью, поэтому адекватная сравнительная оценка экологической и экономической конкурентоспособности позволяет выявить противоречия между экономическим развитием и состоянием окружающей среды в регионе. Такая оценка может быть использована для повышения конкурентных преимуществ, устранения значительной региональной асимметрии в уровне конкурентоспо-

способности регионов, повышения их экономической и экологической безопасности, поиска стратегических изменений в социально-экономическом развитии страны с учетом природоохранных потребностей.

Ключевые слова: эколого-экономическая оценка, природно-ресурсный потенциал, интегральный территориальный индекс, уровень конкурентных преимуществ, динамика эколого-экономического состояния.

Molchak Ya.O., Bondarchuk S.P, Bondarchuk L.F. A comparative assessment of the ecological and economic status of the Western regions in Ukraine. The formation of regions as independent entities of economic relations generates many contradictions. These contradictions can be overcome only through interregional competition. At the same time, competitive struggle between the regions is transposed into different spheres of their interests, starting with from the satisfaction of everyday demands of the population and ending with the search and attraction of external and internal investments into its territory. Regions whose competitiveness is quantitatively and qualitatively different from others, win in such a competitive struggle.

The article deals with the improvement of the environment by defining an adequate evaluation of natural conditions and the level of anthropogenic impact in different regions of the western region of Ukraine. Completed form of scientifically substantiated system of indicators of regional ecological and economic competitiveness does not exist so far. There is no specific order in the accounting system of factors that can be used to characterize the competitive advantages and positions that determine the need for this study.

The region under study is located in the western part of the country. Volyn, Rivne, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Ternopil, Chernivtsi and Lviv regions are included in it. The total area is 96.9 thousand km², which is almost 15% of the total area of the country. The population exceeds 9.1 million people, which is 19% of the total. The remoteness from the central industrial districts of Ukraine determines the low level of industrialization of the region. Proximity to state borders enables cooperation with European countries.

Western Ukraine has a low level of industrialization, significant tourist and recreational attractiveness. An adequate comparative evaluation of environmental and economic competitiveness allows to identify contradictions between economic development and the state of the environment in the region. Such an estimate can be used to improve the competitive advantages, eliminate significant regional asymmetry of the level of competitiveness of the regions, increase their economic and environmental security, search for strategic changes in the socio-economic development of the country, taking into account the needs of nature protection needs.

Most fully reflect the ecological and economic status of each region 27 indicators. The analysis and calculation of the individual, sectional and general integral indicators of the benefits of the ecological and economic status have been carried out for individual indicators.

The best ecological and economic situation is observed in the Volyn region. Indicators of integral indices are the largest. On the territory of the region is a high forest level, a significant percentage of conservation areas. Other areas, according to our calculations, have a mediocre and relatively good ecological and economic status. However, the Rivne and Ternopil regions are of concern Cause anxiety.

A low integral index of dynamics can indicate a weak self-restoring function of nature, as well as about large anthropogenic load. Analysis of the environmental and economic advantages of the Western region of Ukraine showed that the studied area has a certain degree of environmental and economic competitive advantages. It is necessary to invest in environmental programs in order to improve the environmental and economic situation in those areas that are characterized by an unfavorable state. For this, it is necessary to apply a number of measures: to implement ecologically-safe and resource-saving technologies, to arrange landfills, to increase the areas of conservation districts, to renaturalize disturbed and unproductive land.